

Andrew Brown¹

Eszmény nélkül nincs szenvedély. Egy szabadelvű keresztény kiállása Jézus mellett

Ez a rövid szöveg abból az alkalomból született, hogy meglátásom szerint számos európai és észak-amerikai szabadelvű ember számára, főleg unitárius és unitárius-univerzalista körökben, a vallás fokozottan csak egy, az életről szóló általános és elvont elméletté vált. Ez az elmélet nem igényel részükről mély, személyes elkötelezettséget egy meghatározott, követendő eszmény iránt. Stephen Dunn verse arról a gyanakvásról szól, amellyel a mai ember közelít a kultúránk által felkínált, örökölt vallásos példaképünkhöz, a názáreti Jézushoz, jóllehet valamikor teljes magabiztossággal az ő nyomában próbáltunk járni. Ahogy Péter apostol írja első levelében: „Mert arra hívatatok el; hiszen Krisztus is szenvedett értetek, néktek példát hagyván, hogy az ő nyomdokait kövessétek.” (1Pét 2,21)

A Smithville-i metodista templomban

Stephen Dunn

Művészetek és kézművesség hete lett volna, de amikor a „Jézus megvált” kitűzővel jött haza, már tudtuk, miről szól a művészet, mily ősi művészegről. Kedvelte kis barátait, kedvelte az énekeket, melyeket a papírhajtogatások közötti szünetben énekeltek. Mi rossz lehet ebben?

Végtére is Jézus jó ember volt, és a cinizmus nyomorúságától csak a jó emberekbe vetett hitünk tarthat távol.

Rendben, mondtuk. Egy hét. De amikor hazajött azt énekelve, hogy „Jézus szeret engem, tanítja a Biblia” – eljött az idő egy beszélgetésre. Mondjuk neki, hogy Jézus nem szeret téged?

Mondjam neki, hogy bár a Biblia csodálatos könyv, vannak emberek, akik arra használják, hogy a fejedre olvassák. Szó nélkül küldtük vissza.

Oly régen volt, amikor még hittünk, oly régen volt, amikor még szükségünk volt Jézusra eszményként és barátként, hogy úgy gondoltuk, már „elégge” halott, hogy gyermekeink úgy gondolnak rá, mint Lincolnra vagy Thomas Jeffersonra.

¹ Andrew Brown a cambridge-i (Nagy-Britannia) unitárius gyülekezet lelkésze. A beszédet fordította Pap Mária.

Aztán megértettük, hogy nem taníthatasz hitetlenséget egy gyermeknek, csak csodás történeteket, és nekünk távolról sem voltak olyan jó történeteink.

A záró rendezvényen úgy álltak kiterítve a hét munkái, mint valami előételek.

Aztán elfoglaltuk helyünket a templomban, és a gyermekek énekeltek: a Noé bárkájáról, a Halleluját és egyet, amelyben le-felugráltak Jézusért.

Nem emlékszem, hogy valaha is ennyire bizonytalan lettem volna, hogy mi komoly és mi nevetséges.

Az evolúció mágikus, de nincs hőse. Nem mondhatod a gyermekednek: „az evolúció szeret téged”, hiszen a történet kihalástól bűzlik, és évszázadokon keresztül nem történik semmi érdekes.

Gyermekem számára nem volt csodás történetem, és ő sugárzott. Az autóban, úton hazafele végig énekel, és időnként felugrált Jézusért. Nem volt más megoldás, mint vezetni, túlélni, és magamban dúdolni.²

² *At The Smithville Methodist Church* by Stephen Dunn

It was supposed to be Arts & Crafts for a week,
but when she came home
with the “Jesus Saves” button, we knew what art
was up, what ancient craft.

She liked her little friends. She liked the songs
they sang when they weren't
twisting and folding paper into dolls.
What could be so bad?

Jesus had been a good man, and putting faith
in good men was what
we had to do to stay this side of cynicism,
that other sadness.

OK, we said, One week. But when she came home
singing “Jesus loves me,
the Bible tells me so”, it was time to talk.
Could we say Jesus

doesn't love you? Could I tell her the Bible
is a great book certain people use
to make you feel bad? We sent her back
without a word.

Brit unitárius és keresztény lelkészként meggyőződése, hogy mind a világi, mind a szabadelvű vallásos körökben életbevágóan fontos felfedezni újra az eszmény, a példakép fontosságát és értékét, az iránta való elkötelezettséget – értem ez alatt az ember Jézust. (Megjegyzem, hogy manapság Nietzsche, Heidegger és Wittgenstein meglátásainak köszönhetően, Jézust követni szenvedélyesen és elkötelezetten már nem feltétlenül igényli a hagyományos monoteista metafizikát.)

It had been so long since we believed, so long
since we needed Jesus
as our nemesis and friend, that we thought he was
sufficiently dead,

that our children would think of him like Lincoln
or Thomas Jefferson.
Soon it became clear to us: you can't teach disbelief
to a child,

only wonderful stories, and we hadn't a story
nearly as good.
On parents' night there were the Arts & Crafts
all spread out

like appetizers. Then we took our seats
in the church
and the children sang a song about the Ark,
and Hallelujah

and one in which they had to jump up and down
for Jesus.
I can't remember ever feeling so uncertain
about what's comic, what's serious.

Evolution is magical but devoid of heroes.
You can't say to your child
"Evolution loves you." The story stinks
of extinction and nothing

exciting happens for centuries. I didn't have
a wonderful story for my child
and she was beaming. All the way home in the car
she sang the songs,

occasionally standing up for Jesus.
There was nothing to do
but drive, ride it out, sing along
in silence.

Hogy megértessem, miért tartom ezt fontosnak, egy személyes példát hozok életem másik munkaterületéről, a dzsessz tanításáról.

Mielőtt lelkész lettem, hivatásos dzsessz basszusgitárosként dolgoztam, és ma is időt fordítok arra, hogy gyakoroljak, felvételeket készítssek, zenét tanítsak.

Amikor tanulni kezdtem, a mintaképem Chuck Israels volt, főleg a Bill Evans triójában készült felvételei, 1961 és 1966 között. Ő a következőképpen foglalta össze a tapasztalatait, melyek számunkra is irányadók:

„Hosszú évek óta dzsesszzenét tanítok intézményi kereteken belül és kívül, és megtanultam, hogy a legfontosabb kérdés, melyet a diákomnak fel kell tennem az, hogy ki a kedvenc zenésze. Érdekes, hogy legtöbbször nem kapok határozott választ. Beáll egy kényelmetlen csend, némi torokköszörüléssel, miközben látom, hogy a diák nevetet keres, vagy próbálja megsaccolni, hogy melyik zenész neve hatna meg engem. Néha a csend nem szül választ, máskor meg egy bizonytalan kijelentést, hogy mindenféle zenét hallgatott és mind tetszett neki.”

Akárcsak Chuck Israels, én is minden évben találkozom ilyen diákokkal. Mi is történik?

Az első hallásra elkeserítőnek tűnő helyzet ellenére, Chuck Israels azt vallja – magam is támogatom –, hogy a diákat egy nagyon fontos dolog motiválja –, ez pedig az a felismerés, hogy potenciálisan örömet jelent zenélni, emberekkel és embereknek, és ez a közös munka a hírnév jutalmával járhat. Israels szerint ez a motiváció nagyon fontos, a legtöbb művész munkájának alapvető indoka. Azonban így megfogalmazva ez csak egy vágy, mely nem eléggé konkrét ahhoz, hogy a teljesítmény elérését szolgálja. A mentor ugyanis nem tudja, hogy honnan induljon, és arra kényszerül, hogy először rávezesse a diákat megtalálni azt, amit szeret. A tanács: válassz eszményt magadnak, keress követendő példát, mert ha nincs példakép, nincs szenvedély.

13 évi lelkészség után az Egyesült Királyságban tudom, hogy azokat az embereket, akik egy szabadelvű közösséget keresnek, mint például a Cambridge-i gyülekezet tagjai, ugyancsak fontos értékek ösztönzik. Ezek között szerepel az a meggyőződés, hogy itt szellemi és lelki ihletet, biztonságot nyernek, hogy egy hosszú, történelmi múlttal rendelkező közösség tagjai lehetnek. Itt eljuthatnak arra a kreatív és magabiztos nyitottságra, amellyel felismerhetik világunk összefüggő, csodálatos és sokoldalú természetét.

Azonban bármennyire is jók ezek az indokok, együtt egy olyan széles skálát alkotnak, mely nem tud a fókuszálás alapjául szolgálni. Ha a lelkész megengedi, hogy a hívek ilyen általános szinten maradjanak, egyszerűen megfosztja őket attól a lehetőségtől, hogy megtanulják, mit jelent szabadelvű kereszténynek lenni.

Lelkészként és zenetanárként tehát az a feladatomban elsősorban, hogy rávegyem az embereket egy eszmény, példakép iránti ragaszkodásra, szeretet fontosságára.

A zenei tanulmányokat folytató diákokat először különböző előadóművészek munkájával ismertetem meg, és amikor megtalálták kedvencüket, akkor kezdődhet el igazából a tanulási folyamat: kideríteni, hogy a kedvenc miért játszik úgy, ahogy teszi, és példáját hogyan lehet követni. Bár ez egyszerűnek hangzik, diákjaim keserűen tapasztalják, hogy sokkal nehezebb, mint gondolták. Ha nincs követendő példa: nincs szenvedély, és a tanulás amúgy is nehéz folyamata lehetetlenné válik. A diák elvárja a dzsesszmuzsikusként elérhető sikereket, azonban ha nincs meg az alap, melyhez a mintakövetés is tartozik, fantázia nélküli zenész lesz, leragad a középszerűségnél, ez pedig reménytelenséghez és sikertelenséghez vezet.

Hogy ezt a nehéz utat megkerülje, sok diák elkezd hinni abban, hogy kedvence valamilyen mágikus, természetfeletti erővel rendelkezik, példaképét lassan szinte istenné lényegíti át, magát pedig másodrendűvé. Mi, unitáriusok nagyon is ismerjük ezt a hozzáállást, hiszen jó pár vallás lényegítette át alapítója személyét, például Jézust, akiről a niceai hitvallásban ez áll: *„valóságos Isten a valóságos Istentől, született és nem teremtett, az Atyával egylényegű, és általa lett minden.*

Számomra világos, hogy mindaz, amit a dzsesszről mondtam, elvonatkoztatva igaz az unitárius és unitárius-univerzalista közösségekre is. Az az ember, aki a szabadelvű vallásának gyümölcseit öhajítja, de nem képes vagy nem akarja követni azt a példaképet, mely hitének gyakorlatba ültetését segítené elő, nem tud mit kezdeni saját vallásos életével. Számára minden zavaros és betöltetlen marad, nem lesz teljesítmény, és nem lesz fejlődés: jobbik esetben középszerű vallásos életet él, rosszabbik esetben pedig elégedetlen, reménytelen emberként tengődik.

Igaz, hogy más példaképek is vannak Jézuson kívül, és nem kívánom az ő személyét egyedi mintaként a többi tanító fölé emelni, de a mi kultúránkban Jézus a vallásos példakép. Kulturális és történelmi okokból is nyilvánvaló, hogy számunkra ő az elsődleges minta, melyet követnünk kell, ha valódi szabadelvű vallásos életet kívánunk élni.

Tudatában vagyok annak, hogy sok szabadelvű ember számára ez a tanács elfogadhatatlannak tűnik, mert úgy gondolják, hogy ez megkötne és korlátozná őket. A példa azonban csak akkor köt meg és korlátoz, ha formalizálódik, merevé válik, és azt szolgamód követjük, változtatás és kreativitás nélkül.

Az igazi minta, megfelelően tanítva, nem korlátoz, hanem felszabadít: életünkben a példakép követésének folyamata segít megtapasztalni a világot, és szembenézni annak valóságával. Számomra, és ezt tanítom a híveimnek is, Jézus követése állandó kihívás, termékeny és nyitott kapcsolat – olyan, melyet saját zenei példaképeimmel is ápolok –, és nem a merev, dogmatikus Jézus-kép elfogadása, melyet a hagyományos kereszténység tanít.

Muzsikusként példaképeim követése segített abban, hogy a zenéről és játékról való bizonytalan megérzéseimtől eljussak magához a zenéhez, az ihlett zenéléshez. Ez persze azt is jelenti, hogy amikor játszom, bár sokat köszönhetek az általuk mutatott mintának, nem úgy játszom, mint ők, hanem úgy, mint én, Andrew Brown.

Ami igaz a dzsessz világában, az igaz a szabadelvű vallás világában is. A kereszténység globális, intézményi és hagyományos formáinak éppen az a tragédiája, hogy az élő, ihletet adó jézusi példaképet száraz, merev metafizikai elméletté változtatta. Ezt felvállalni boldog tudatlanságban, mint a gyerek, Dunn költeményében, akár intézményi keretek között is, számomra elfogadhatatlan. Ám, a versbeli szülőkkkel ellentétben, azt vallom, hogy számunkra, unitáriusok és unitárius-univerzalisták számára van más megoldás is, mint „vezetni, túlélni és magamban dúdolni”. Megmutathatjuk önmagunknak, gyermekeinknek és a világnak, hogy Jézus mellett másként is ki lehet állni.

A több mint négy és fél évszázados közös örökségünk zsenialitása abban rejlik, hogy kezdetektől arra próbálta rávezetni az embereket, hogy Jézus a példakép, a tanítómester, akinek követése nem a jézusi élet halovány visszatükröződése kell legyen, hanem általa a saját életünk gyönyörű, összetett teljességének és gazdagságának megtapasztalása.

A jelenkori világban, amikor a konzervatív és fundamentalista keresztény eszmék tért hódítanak, ideje megmutatnunk, hogy másként is kiállhatunk Jézus mellett. Szabadelvű keresztényekként a mi kiállásunk a vallásos életben nem dogmákról és kényszerről szól, hanem követendő eszményképről, nyitottságról, lelkiismereti szabadságról és toleranciáról, amelyről Dávid Ferenc valamikor azt mondta: „*Nem szükséges egyformán gondolkoznunk ahhoz, hogy egyformán szeressünk.*”